

yhteiskehittämisen menetelmiä soveltavia työpajoja pääkaupunkiseudulla, Tampereella ja Kouvolassa hankkeen aikana. Projekti on edistänyt luovan alan osaajien keskinäistä ja muiden alojen kanssa tapahtuvaa verkottumista ja yhteistyötä. CityDrivers-hankkeen koulutusta toteutettiin kolmella alueella: 1) Pääkaupunkiseutu 1 & 2 (syksy 2017; kevät 2019), 2) Tampere (kevät 2018), 3) Kouvola (syksy 2018). Kussakin osatoteutuksessa järjestettiin myös ennakointikoulutus, jonka toteutti Laurea-ammattikorkeakoulun FuturesLab CoFi.

Tässä artikkelissa tarkastellaan ennakointiosiossa esille nousseita, luovalla alalla vallitsevia tabuja sekä pohditaan luovan alan esteitä ja tarvittavia toimenpiteitä alan kehittämiseksi yleisemminkin. Tabut ovat asioita, joita syystä tai toisesta ei haluta keskustelun piiriin riippumatta siitä, mitä niistä tiedetään. Usein ne estävät uudistumista tai näkemästä tulevaisuuden mahdollisuuksia. On olemassa erilaisia tabuja: tabuja, joista vaietaan kokonaan; tabuja, joista puhutaan muttei niille tehdä mitään sekä tabuja, joista kielletään puhumasta (Kettunen & Meristö 2010).

2. Luovien alojen tabut: aineisto ja tulokset

CityDrivers-hankkeen koulutuksessa järjestettiin neljä eri toteutusta, joista kaksi toteutettiin pääkaupunkiseudulla (syksy 2017 ja kevät 2019), yksi Tampereella (kevät 2018) ja yksi Kouvolassa (syksy 2018). Ennakointikoulutukseen liittyen opiskelijat tunnistivat lähipäivän ennakkotehtävänä tabuja, jotka saattavat olla jopa esteenä alan kehittämislle tulevaisuuteen. Pääkaupunkiseudun toteutuksissa tabuja kartoitettiin luovien alojen näkökulmista, kun taas Tampereen ja Kouvolan toteutuksissa niitä tunnistettiin case-toimeksiantojen aihepiireihin liittyen.

Tässä artikkelissa keskitytään luovien alojen tabuihin eli pääkaupunkiseudulla toteutettujen tabukartoitusten tuloksiin, joihin vastasi yhteensä 40 henkilöä. Suurin osa vastaajista tarkasteli tabuja yleisesti luovien alojen näkökulmasta, mutta osa vastaajista keskittyi johonkin tiettyyn näkökulmaan, esimerkiksi muotoiluun.

Vastauksissa tabuja tunnistettiin laajasti ja monipuolisesti. Tabut on analysoitu aineistolähtöisellä sisällön analyysillä, mikä tuotti viisi ryhmää: 1) raha ja talous, 2) toimiala ja sen rakenteet, 3) osaaminen, 4) työn toteutus ja sisältö sekä 5) yleiset tabut.

Monet luovan alan tabuista liittyvät rahaan tai taloudellisiin näkökulmiin, esim. palkkoihin. Yksi merkittävimmästä tabuista on luovilla aloilla sekä kulttuurialoilla esiintyvä ilmaistyö ja alipalkkaus. Luovien alojen ammattilaisilta pyydetään ilmaistyötä tai palveluita pienellä palkalla, koska oletetaan, että kutsumuksen, harrastuneisuuden ja pienten resurssien vuoksi näin oltaisiin valmiita tekemään. Tämä liittyy luovien alojen alhaiseen arvostukseen, jonka moni vastaaja myöskin oli maininnut tabuksi. Tabuna mainittiin myös pakkoyrittäjyys. Mielenkiintoinen tabu oli kaupallisuuden rooli. Joidenkin vastaajien mielestä kaupallisuus ja asiakaslähtöisyys rajoittavat taiteellista vapautta. Kaupallisuuteen liittyvä tabu on myös hinnoittelu ja sen perusteet. Tekijänoikeudet ja siihen liittyvät korvaukset mainittiin myös yhtenä tabuja.

Toimialatasolla yhtenä tabuna on luovien alojen arvostuksen puute, mikä ei vaikuta pelkästään palkkoihin vaan myös siihen, että monesta yrityksestä ja monelta työnantajalta puuttuu esim. muotoilun asiantuntijuus, jolloin voi syntyä myös aliarvioiva käsitys työntekijästä. Luovien alojen ihmisiä saatetaan pitää "hörhöinä" ja vaikeina tyyppinä, joita ei kannata palkata, jos haluaa välttää riskejä.

Toimialan rakenteisiin liittyviä tabuja ovat esim. säätiöiden valta sekä byrokratia julkisella sektorilla. Verkostoitumisen puute on ongelma, sillä perinteiset muotoilutoimistot usein ajattelevat, että kaikki kuuluukin tehdä itse. Lisäksi juututaan helposti vanhoihin toimintamalleihin, vaikka peräänkuulutetaan luovutusta. Toimialatasolla tabuiksi mainittiin myös alan pienuus, kuppikuntaisuus, kuplassa elävät alan yhdistykset sekä hyväveli-verkostot, jotka vaikuttavat myös töiden saantiin. Suomen taide- ja kulttuurikenttää pidetään nurkkakuntaisena, jopa ahdasmielisenä ja vanhoillisena. Eri taiteiden alojen edustajat ovat helposti omissa poteroissaan. Negatiivisilla tunteilla on liikaa sijaa yhteisen edun vastaisesti. Ulkomaisten toimijoiden tulo kentälle nähdään enemmän uhkana kuin mahdollisuutena. Luovan toimialan määrittely ja siihen liittyvät käsitteet nähdään ongelmallisena: käsitykset hyvästä muotoilusta poikkeavat, design-sanaa viljellään liikaa ja palvelumuotoilun termin käyttäminen harhaanjohtavasti aiheuttavat itse alalle epäselvyyttä. Muotoilijan tutkintonomimike sekä tutkimus muotoilualalla on myös tabu, josta ei juuri puhuta. Tabuna nähtiin myös lobbaaminen tai ainakin tavat sitä harjoittaa. Yhtenä tabuna vastauksissa mainittiin myös hyvinvointitaide, jossa vaarana on fokuksen katoaminen taiteen merkityksestä, kun se välineellistetään ja taiteilijoiden apurahat sidotaan ns. hyvinvointia

lisääviin projekteihin.

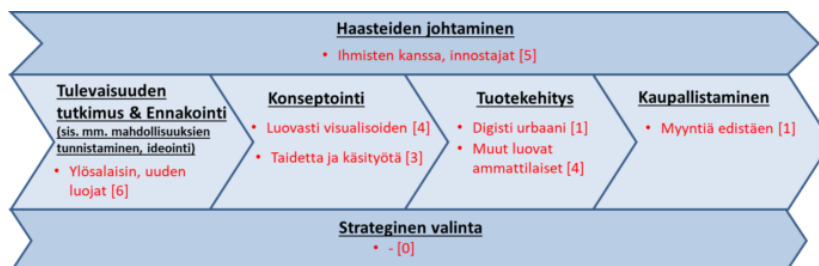
Osaamiseen liittyvät tabut liittyvät esimerkiksi sovellettaviin menetelmiin. Muotoilun ja erityisesti palvelumuotoilun osallistavat menetelmät koetaan joskus ”pelleilyksi”, jos ei tiedetä, mistä on kyse. Myös soveltavaan taiteeseen ja taidelähtöisiin menetelmiin kohdistuu paljon ennakkoluuloja. Ennakkoluuloja liittyy myös robottien, tekoälyn ja virtuaalitodellisuuden hyödyntämiseen ihmisten rinnalla. Yhtenä yksittäisen tabuna mainittiin myös se, että tekstiilitaiteilijat kääntyvät monesti käyttämään mustavalkoista väriskaalaa, koska värien taitava hallinta suunnittelutyössä on hankalaa. Osaamisen yhtenä osa-alueena voidaan nähdä myös arvot ja asenteet. Näihin liittyviä tabuja ovat tunnetaitojen puute, itsekokeskeisyys ja kyvyttömyys toimia ryhmässä. Asenteisiin liittyvä tabu on myös tavoitteellisuuden puute tai negatiivinen suhtautuminen kaupallisuuteen, jonka takia esimerkiksi hinnoitteluosaaminen jää vajavaiseksi tai se puuttuu kokonaan. Taiteilijat ja luovan alan yrittäjät ovat haihattelijoita, jotka eivät voi menestyä yritysmaailmassa. Koulutukseen liittyvinä tabuina nähtiin mm. alan ylikoulutus sekä se, ettei alan koulutus pysy muuttuvan maailman mukana. Luovien alojen koulutuksen tuottamien kompetenssien hyödyntämisestä käydään toki keskustelua, mutta se ei johda mihinkään.

Luovalla alalla tehtävän työn toteutukseen liittyviä tabuja ovat mm. työn rasittavuus, irtisanomisuhka, uupuminen, työmäärä, kiusaaminen, huono johtaminen ja päihitteet. Työhyvinvointiin pyritään vaikuttamaan esimerkiksi kehityskeskustelujen kautta, mutta ne eivät johda useimmiten mihinkään. Käytännön työssä puhutaan monesti myös monialaisuudesta tai kestävästä kehityksestä, mutta ne jäävät usein puheen tasolle. Myös esteettömyydestä puhutaan, mutta se unohtuu helposti käytännössä. Tabuja ovat myös haastavasti käyttäytyvät asiakkaat. Vaikeita aiheita, joita ei nosteta esille, ovat vammaiset ja etniset vähemmistöt. Käytännön tasolla tabuna ovat myös käyttäjien mielipiteet ja tarpeet, jotka eivät sovi tilaajaan konseptiin, liiketaloudellisiin tavoitteisiin tai suunnittelijan visioon. Toisaalta käyttäjät saatetaan ottaa mukaan suunnitteluprosessiin vasta projektin loppuvaiheessa ikään kuin validoimaan tehty työ. Plagiointi ja sen rajat ovat myös yksi tabu, samoin tuotannon tai palveluiden ekologisuus ja eettisyys.

Muita kartoituksessa esille tulleita yleisiä tabuja ovat mm. ikärasismi, sukupuolten epätasa-arvo, seksuaalinen lähentely tai seksuaalinen suuntautuminen. Yleisellä tasolla tabu on myös se, että tarvitaanko ylipäätään uusia tuotteita, joita ollaan suunnittelemassa.

3. Päätelmät

Tabut voivat toimia alan kehittämisen esteenä, mutta tabuja purkamalla voidaan synnyttää uusia mahdollisuuksia. Kartoittamiemme tabujen perusteella pahimpia esteitä luovien alojen kehittymiselle ovat mm. heikko kaupallinen osaaminen sekä osittain jopa negatiivinen suhtautuminen kaupallisuuteen. Muita yleisimpiä esteitä tabujen perusteella ovat ilmaistyon teettäminen, alan heikko maine sekä toimijoiden pirstaloituneisuus. Kaupallisen osaamisen heikko rooli luovan alan osaajien keskuudessa saa tukea myös tarkastelusta, jonka teimme CityDriversin viimeiseen toteutukseen osallistuneiden henkilöiden kesken. Sijoitimme osallistajat innovaatioprosessin eri vaiheisiin heidän osaamisen perusteella (Laitinen & Meristö 2019). Kuvassa 1 on punaisella tekstillä osaajaluokat, joihin osallistajat itsensä identifioivat. Hakasuluissa olevat lukumäärät kuvaavat kyseiseen osaajaluokkaan kuuluvien lukumäärää. Suurin osa osaajista sijoittuu innovaatioprosessissa uusien mahdollisuuksien tunnistamiseen, konseptointiin, tuotekehitykseen sekä myös haasteiden johtamiseen. Sen sijaan kaupallistamisen osaajaluokkaan kuuluu vain yksi henkilö ja strategisen osaamisen luokkaan ei tullut yhtään osallistujaa.

Kuva 1. Luovan alan ammattilaisten sijoittuminen innovaatioprosessin eri vaiheisiin CityDriversin PKS2-toteutuksessa (Laitinen & Meristö 2019).

OKM:n työryhmä on tehnyt selvityksen luovan talouden vahvistamiseksi Suomessa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017). Siinä on kartoitettu esteitä luovan osaamisen hyödyntämiselle sekä pohdittu ehdotuksia alan kehittämiseksi. Selvityksessä esille tulleet esteet ovat osaksi

samoja kuin kartoittamamme tabut. Tiivistetysti esteet ja toimenpide-esityksen on kuvattu taulukossa 1.

Este	Toimenpide-esitys
Este 1. Luovan talouden kasvua ja monialaista verkostoitumista edistävien yrityspalveluiden puute	Esitys 1. Hallitus määrittää aineettoman arvon luomisen ja luovan talouden yhdeksi kasvun kärjistä kasvustrategiassaan ja käynnistää Creative Business Finland -ekosysteempalvelujen rakentamisen
Este 2. Kansainvälisen liiketoimintaan, välittäjäportaan heikkouteen sekä hajanaiseen rakenteeseen liittyvät kasvun esteet	Esitys 2. Hallitus määrittää luovan talouden ja aineettoman arvon luomisen yhdeksi Team Finlandin ja Business Finlandin horisontaaleista painopistealueista
Este 3. Tekijänoikeustulojen verotukseen ja arvonnäisäverotukseen liittyvät kasvun esteet	Esitys 3. Selvitetään käytännöt, jotka mahdollistavat tekijänoikeuksien siirron tekijän yritykselle ja arvonnäisäverotukseen liittyvät erityiskysymykset ja ratkaisumallit
Este 4. Rahoituksen saatavuuteen liittyvät kasvun esteet	Esitys 4. Kehitetään IP-perustaisille yrityksille soveltuvia rahoitusinstrumentteja ja arvottamismenetelmiä
Este 5. Koulutukseen ja osaamiseen liittyvät kasvun esteet	Esitys 5. Muodostetaan luovan osaamisen monialaiset osaamiskeskittymät ja parannetaan koulutuksen työelämävästävyyttä
Este 6. Luovien alojen ammattilaisten ja taiteilijoiden sosiaaliturvaan liittyvät ongelmat	Esitys 6. Luovien alojen ammattilaisten ja taiteilijoiden sosiaaliturvan kehittäminen niin, että se tukee työntekoa ja poistaa kannustinloukkuja

Taulukko 1. OKM:n selvitys luovan alan esteistä ja tarvittavista toimenpiteistä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017).

OKM:n raportissa mainittiin myös, että valtaosa luovien alojen yrityksistä on mikroyrityksiä, joilla ei ole riittävää liiketoimintaosaamista. Alan ammattilaisten koulutuspolut voivat olla pitkiä. Myöskään opintojen rakenne ei aina mahdollista opintojen monimuotoisuutta. Käytännön tasolla luovan alan ammattilaisten kaupallista osaamista on vahvistettu CityDrivers-koulutuksessa, sillä siinä palvelumuotoilua koskeva opintokokonaisuus sisälsi mm. hinnoitteluun liittyvää koulutusta. Hanke edisti myös toimijoiden verkottumista, kun eritaustaiset henkilöt toteuttivat reaali maailman case-toimeksiantoja pienryhmissä.

Rinteen hallitus on hallitusohjelmassaan huomionnut luovien alojen kehittämisen (Valtioneuvosto 2019). Tavoitteiksi se on maininnut mm. luovien alojen työpaikkojen lisäämisen, alan BKT-osuuden nostamisen ja työntekijöiden työskentelyedellytyksien parantamisen. Lisäksi tavoitteena on luoda yrittäjyysstrategia, joka sisältää mm. luovan alan arvonmuodostuksen ja liiketoimintamallien kehittämisen. Tabukartoituksemme valossa nämä toimenpiteet ovat erittäin tarpeellisia luovien alojen aliarvostetun maineen nostamiseksi, alipalkkausongelman ratkaisemiseksi sekä ilmaistöiden teettämisen vähenemiseksi.

4. Lopuksi

Luovien alojen tabut voivat olla alan kehittämisen esteenä, ellei tabujen purkamista aloiteta alan sisällä. Alan keskinäiset ”nökkimisjärjestykset” on keskusteltava avoimesti auki ja tunnustettava, että ala koostuu hyvinkin erilaisista toimijoista ja toimintamalleista, joista toinen ei ole parempi toista, vaan kaikkia tarvitaan, mutta eri tarkoituksiin. Hyvinvointitaide vahvistaa luovien alojen yhteiskunnallista merkitystä, lisää arvostusta ja tarjoaa samalla monille alan toimijoille mahdollisuuksia jatkaa kutsumustyötä myös kaupallisella puolella. Luovat alat muiden, jo vakiintuneiden alojen vahvistajana ja kilpailuetujen luojana, lisäksi myös alan yleistä arvostusta ja opettaisi yhdessä asiakasyritysten kanssa myös asiakaslähtöisyyttä, kun työtä toteutetaan yhteiskehittämisen periaatteilla. Koulutus ja osaaminen vahvistavat alaa ja alan osaajien itseluottamusta, jolloin tabut haihattelevista hörhöistä purkautuvat.

LÄHTEET

- Business Finland (2019). Verkkosivut: <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/strategia/luovatalat/> (Viitattu 15.8.2019)
- European Union (2016) Towards More Efficient Financial Ecosystems. Innovative instruments to facilitate access to finance for the cultural and creative sectors (CCS): good practice report. EU publications.
- Kettunen, J. & Meristö, T. (2010) (toim.) Seitsemän tarinaa ennovaatiosta. Teknova, Helsinki 2010
- Laitinen, J. & Meristö, T. (2019) Innovation capabilities in creative industries for the futures needs. Teoksessa: Bitran, I., Conn, S., Gernreich, C., Heber, M., Huizingh, K.R.E., Kokshagina, O., Torkkeli, M. & Tynnhammar, M. (eds.) Proceedings of the ISPIM Florence 2019.

- Metsä-Tokila, T. (2013) Luovat alat. Toimialaraportti 7/2013. Työ- ja elinkeinoministeriö.
- NDPC (The Northern Dimension Partnership on Culture) (2019).
<https://www.ndpculture.org/home> (Viitattu 15.8.2019).
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017) Luova talous ja aineettoman arvon luominen kasvun kärjiksi. Luovat alat Suomen talouden ja työllisyyden vahvistajina -työryhmän raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:18.
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79725/Luova%20talous%20ja%20aineettomat%20arvot_FINAL.pdf (Viitattu 15.8.2019).
- Santonen, T., Harmoinen, P., Laitinen, J., Meristö, T., Jokinen, M., Karimäki, K., Leino, T., Sirkesalo, S., Ikkonen, T., Lehtinen, L., Silvola, K., Suikkanen-Malin, T., Heinänen, S., Boman-Björkell, A., Holmas, S., (2019). CityDrivers – Teemme luovan osaamisen myynnistä ja ostamisesta helppoa. In: Laurea Julkaisut 119, Laurea-ammattikorkeakoulu.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/227906/Laurea%20Julkaisut%20119.pdf?sequence=5&isAllowed=y>
- UNCTAD (2008) Creative Economy Report – The Challenge of Assessing the Creative Economy: towards Informed Policy-making. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD).
- Valtioneuvosto (2019) Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:23.
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161662/Osallistava_ja_osaava_Suomi_2019_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Viitattu 29.8.2019).

URN <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019102534767>

Jukka Laitinen
jukka.laitinen(at)laurea.fi

Tarja Meristö
tarja.meristo(at)laurea.fi

CityDrivers

ennakointi

Hanketyö

tabut